

## Öz

Ütopyalar, yazıldıkları dönemin kusurları ve sorunlarını göz önünde bulundurularak, toplumsal ve mekânsal değişimlerle birlikte insanların zenginliklerini, arzularını ve hayallerini yansıtan eserler olarak öne çıkmaktadır. Dönemsel olarak değerlendirildiğinde düşsel metin yazınlarının ilk kez bir idea ve geleceğin kurgusu olarak ele alınması, klasik ütopyalar olarak tanımlanan Thomas More (1516), Francis Bacon (1627) ve Tommaso Campanella (1623)'ün eserleri ile olmuştur. Bu eserler dönemlerinin bir ifadesi olarak bulunduğu anı eleştirdiği gibi toplumsal açıdan da bilim, teknoloji, mimari üretim, şehircilik gibi birçok fütürist tasarım yaklaşımını yansıtan söylemler içermektedir. Bu doğrultuda çalışmada kavramsal çerçevede klasik ütopyalar incelenmiş, ardından ütopya ve mimarlık kavramları arasındaki ilişki irdelenerek klasik ütopyalardaki mimari söylemler analiz edilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Thomas More'un "Ütopya" (1516), Francis Bacon'ın "Yeni Atlantis" (1627) ve Tommaso Campanella'nın "Güneş Ülkesi" (1623) adlı eserleri analiz edilerek klasik ütopyalardaki mimari söylemler tespit edilmiştir. Ütopyaların mimari söylemleri, sadece teorik yaklaşımlar olarak kalmayıp, manifesto niteliği taşıyan pratik öneriler de sunmaktadır. Yapılan analizler kapsamında ütopya eserlerindeki mimari ve malzeme kullanım söylemlerinin modern dönemlere olan yansımaları tartışılmıştır. Ütopyalardaki mimari tasarımı ve malzeme kullanımı, mimarlık alanında hala önemli bir referans noktası olarak kabul edilmekte olup, gelecekte de bu rolü sürdüreceği öngörülmektedir. Sonuç olarak sosyo-teknolojik bağlamına uygun olarak mevcut durumu eleştiren ütopyaların gelecek vaat eden yaklaşımı, geleceği tasarlama ve mimari çevre ilişkisi açısından, edebi eserlerin temsil ve tasvirlerinde görülmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Modern Dönemler, Klasik Ütopyalar, Malzeme Kullanımı, Mimari Söylemler.

# Klasik Ütopyalarda Mimari Söylemler ve Modern Dönem Etkileri: Ütopya (1516), Yeni Atlantis (1627) ve Güneş Ülkesi" (1623) Örneği

## The Architectural Discourses in Classical Utopias and Their Modern Impact: The Cases of Utopia (1516), New Atlantis (1627), and The City of the Sun (1623)

<sup>1</sup> Mikail Açıklak

Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Yapı Bilgisi Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye

<sup>2</sup> Hilal Tuğba Örmecioğlu

Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Yapı Bilgisi Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye

Basvuru tarihi/Received: 10.11.2023, Revize tarihi/ Revised: 17.07.2024, Kabul tarihi/Final Acceptance: 28.10.2024

### Extended Abstract

Although utopias emerged from ancient myths, they became widespread with the Renaissance and Reformation movements. Periodically evaluated, the first time imaginative textual literature was handled as an idea and a fiction of the future was with the works of Thomas More (1516), Francis Bacon (1627), and Tommaso Campanella (1623), which are defined as classical utopias. As expression of their period, these works criticize the moment in which they are situated and contain discourses that reflect many futurist design approaches such as science, technology, architectural production and urbanism.

Thinkers such as More, Bacon and Campanella made social and political criticisms in their works and supported scientific developments. Classical utopias inspired by the Renaissance, influenced the ideal society and city designs of many thinkers in later periods. In these designs, the use of space and materials formed the basis of the discourses, where sometimes existing materials were modified and sometimes new materials were defined. Therefore, tracing the architectural discourses in utopias can be considered part of the effort to build the future.

The aim of this study is to determine the use of materials within the framework of architectural discourses used in classical utopias and to compare this use with modern architectural practices. The content analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. Thomas More's "Utopia" (1516), Francis Bacon's "New Atlantis" (1627), and Tommaso Campanella's "The City of the Sun" (1623) were analyzed to determine the use of materials in the architectural discourses of classical utopias. Finally, the possible implications of these material uses on later architectural approaches are discussed.

The discourses on material use in Thomas More's "Utopia" (1516) are quite remarkable. In particular, the depictions of stone bridges, lightweight door systems and heat-insulated materials have significant meaning when compared with periodic and modern developments. Especially in the 18th century, the bridge systems developed by the French engineer Jean Rodolph Perronet attracted attention with the use of arches that could easily span wide distances. More also depicts a light and technological door system for house doors, paralleling lightweight door systems constructed with materials such as steel, aluminum, wood and plastic in later periods. Finally, More notes that the ceilings and windows of the houses are equipped with heat-insulating materials and glass. Considering the development of insulation technologies after the industrial revolution and the diversification of insulation materials in later periods, there are similarities with More's depictions.

The discourses on the use of materials in Tommaso Campanella's "The City of the Sun" (1623) also show similarities with developments in later architecture and construction. The emphasis on the iron gate in the work points to the historical and technological use of iron. With the technological advancements in later periods, steel door systems began to be used as light and durable materials. The interior wall design and marble stairs refer to the changes in building materials during the Renaissance. Developing technology and the use of materials have enabled the design of more free organic forms in wall designs. The modern dome design described by Campanella evokes the special use of glass in later architecture. The description of the spatial organization of conference halls, gathering spaces, academies and halls in the work refers to the evolution of the spaces used since antiquity. The use of modern materials as sound insulation and the use of electrical energy in the design of architectural structures with the industrial revolution in the field of lighting have had a significant impact.

The descriptions of the structures in Francis Bacon's "New Atlantis" (1627) contain remarkable details. The guest house details the use of brick and glass, especially colored bricks and aesthetic glass. The large halls, one of the administrative buildings of the city, are used as meeting spaces and have similar features to modern conference halls. Observatories are defined as structures where meteorological events are examined and analyzed. Specialized buildings such as medical rooms, optical spaces and sound laboratories are also described in the text. The architectural designs and materials used in these buildings have changed in parallel with historical and technological developments.

The examinations show that the architectural designs of classical utopias contain ideas about the future by associating them with their present. The architectural design and material use in utopias are still considered reference points in the field of architecture and are expected to play this role in the future. Therefore, the impact of utopias on architectural thinking and building material use is a crucial element to consider in the development and evolution of the discipline of architecture.

**Keywords:** Modern Periods, Classical Utopias, Material Use, Architectural Discourses.

**Nasıl Atıf Yapılır:** Açıklak M, Örmecioğlu HT. Klasik Ütopyalarda Mimari Söylemler ve Modern Dönem Etkileri: Ütopya (1516), Yeni Atlantis (1627) ve Güneş Ülkesi" (1623) Örneği. Tasarım Kuram 2024;20(43):208-225.



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

## 1. Giriş

Ütopya, yazıldığı dönemde toplumun yetersizliklerini ve sorunlarını göz önünde bulundurarak, insanların hayallerindeki zenginlikleri, arzuları ve istekleri sosyal ve mekânsal dönüşümler ile yansıtmışlardır. Ütopya yazıldığı dönemin şartlarından etkilenerek insanları sosyal yapı, politik yapı, kentsel biçim ve mimari hakkında düşündürmeyi amaçlamıştır (Levitas, 2011). Bu bağlamda, Nail Bezel (1984: 7), ütopya ve mimarlık ilişkisini “mimarlık tüm ütopya ve karşı ütopyalarda kaçınılmaz olarak vurgulanan bir sanat dalıdır, çünkü insanın içinde ya mutlu olacağı ya da baskı nesnesine dönüştüreceği çevre, iç olsun dış olsun, herhangi bir toplumsal modelde temel ve vazgeçilmez etkidir. Gerçekte her bir ütopya bir toplumsal tasarım olduğu kadar bir mimari tasarımdır da” sözleriyle açıklamaktadır.

Klasik ütopyanın mimariyle ilişkisi, bu edebi metinlerde mekânın tasvir edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu metinlerde ütopya, düşlediği hayatın kurallarını koyarken, betimlediği mekanlardaki bazı mimari detayları da anlatmaktadır. Bu detaylar bazen klasik ütopyalardaki gibi kent düzeni, bazen 18. yüzyıl rasyonalist mimarlarının tasarımları gibi yeni yapı türleri, bazen de endüstri çağı ile başlayan 20. yüzyılda giderek artan yeni yapı malzemeleri bazen de bunların birkaçı ya da hepsiyle birden ilgilidir.

Var olmayan yerleri tariflemelerine rağmen ütopya hayal gücüne yaptıkları katkı ile gerçek dünyayı etkiledikleri gibi mimariyi de etkilemişlerdir. Ütopya düşünce, mimari üretimin engellendiği ve mimari söylemin mevcut kentsel, mimari sorunları ele almadığı durumlarda önemli bir rol oynamış; ütopya mimari üretimi teşvik etmiş ve mimariye olan inancın yenilenmesine katkıda bulunmuştur (Sargent, 2010). Örneğin, Platon’un Devlet (MÖ 340 civarı), More’un Ütopya (1516), Campanella’nın Güneş Ülkesi (1623) gibi eserlerde görülen ideal kent tasarımları, modern dönem hem edebi eserlerine hem

de kentsel tasarımlarına farklı şekillerde yansımıştır. Klasik ütopyalarda olduğu gibi, modern dönem ütopyaları da kentleri planlı, düzenli, fonksiyonel ve estetik olarak tasarlamıştır. Örneğin, Ebenezer Howard’ın Bahçe-Kent Şeması, Frank Lloyd Wright’ın Broadacre City’si, Le Corbusier’in Işınal Kenti gibi tasarımlar; kentleri merkezi, simetrik, geometrik ve standartlaştırılmış bir şekilde düzenlemiştir (Duman Yüksel, 2012). Kent ölçeğinde yeni yaşam tarzları ve farklı zamanlarda üretilmiş yeni alemler üzerine ütopik sosyal projelere yönelik görüş ve öneriler, mimarlık disiplininden gelen bilgi, ifade araçları ve kavramlar kullanılarak ifade edilmiştir.

Modern dünyanın inşası, gelenek/eski ve yeni/gelecek arasındaki karşıtlığın belirleyici bir sürecidir. Sanayi çağının gelişimiyle birlikte, gelecek için daha fazla fikir ve bugünün eleştirisine dayanan ütopik projeler üretilmiştir. Değişimin hızlanması ve toplumsal hayatın teknolojik gelişmeyle şekillenmesi ütopyaları da etkilemiştir. Bu nedenle ütopyanın aydınlanma sürecinin bir sonucu olduğu çıkarımı yapılabilir. Rönesans döneminde matematik, felsefe, astronomi ve diğer alanların aydınlanmasıyla birlikte ütopya hayali insanların zihinlerine geri dönmüştür. Bu dönemde antik Yunan toprakları ile sınırlı kalmayıp, Avrupa kıtası boyunca ütopya fikirleri yayılmaya başladığı söylenebilir. Tanilli’nin (2011:11) de belirttiği gibi “Aydınlanma felsefesinin Antik Yunan dönemindeki merkezi Atina iken, 18. yüzyıl aydınlanması tüm Avrupa’ya yayılmıştır. Kökenleri Rönesans ve reform hareketlerine dayanan aydınlanma felsefesi, akla, doğaya ve insanın mutluluğuna aykırı tüm önyargılara, Katolik dininin getirdiği peşin hükümlere ve boş inançlara karşı olmuştur”. Bu dönemde kilisenin özgür düşünce üzerindeki baskısı arttıkça ütopya en verimli dönemlerini yaşamıştır. Thomas More’un “Ütopya (1526)”, Tommaso Campanella’nın “Güneş Ülkesi (1623)” ve Francis Bacon’ın “Yeni Atlantis (1627)” eserleri devlet-şehir ütopyaları olarak öne çıkan ütopyalardır.

Demiralp'in (2004: 66-67) "Batı insanını ilerleme yönünde güdüleyen tinsel bir motor gibi çalıştığını" söylediği ütopya düşüncesi, 19. yüzyılda yaygınlaşan Sanayi Devrimi vizyonu ile birleşerek dünya çapında bir sıçrama yapmış; ütöpik düşler Avrupa kıtasını aşarak dünyanın birçok yerine ulaşmıştır (Uyanık, 2011; 2013). Bu ilerlemeci düşünce biçimi, modern çağ olarak adlandırılan dönemde tasarlanan ideal kent tasarımlarına da yansımıştır. Bu kapsamda klasik dönem ütopyalarının mimari söylemlerinin modern dönemlerin mimari pratiğinde uygulanmaya çalışıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda klasik ütopyalardaki mimari söylemlerin, modern dönemlerde taslak halinde de olsa gerçekleştirildiği ve dönemlerin teknolojisi yardımıyla yapılabilmelerinin olası olduğu görülmektedir. Klasik ütopyaların mimari tasarımlarında yer alan idealler, günümüz mimarları için yol gösterici ilkeler olmuştur. Özellikle sosyal adalet, sürdürülebilirlik ve yenilikçi teknoloji kullanımı gibi konular, bu ütopyacı söylemlerden etkilenmiştir. Böylece, ütopyaların sunduğu vizyoner yaklaşımlar hem teorik hem de pratik düzeyde manifesto niteliği taşımaktadır.

## 2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, klasik ütopyalardaki mimari söylemler çerçevesinde mimari yaklaşımlar ve malzeme kullanımını tespit etmek ve bu söylemlerin eserlerin yazımından modern dönemlerdeki mimari yaklaşımlar ve malzeme kullanımı üzerindeki olası etkilerini karşılaştırmalı olarak tartışmaktır. Bu amaçla çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizi, belirli kurallar çerçevesinde (örnekleme, kodlama, kategorizasyon vb.) bir dizi farklı materyali, özellikle dokümanlar, metinler ve evrakları inceleyerek nesnel, ölçülebilir ve doğrulanabilir bilgilere ulaşmayı amaçlayan bir nitel araştırma yöntemidir (Metin ve Ünal, 2022). Üç içerik analizi yaklaşımı yaygın olarak kullanılmaktadır: geleneksel, yönlendirilmiş ve özetleyici (Hsieh ve

Shannon, 2005) içerik analizi. Konuyla ilgili mevcut teori veya literatür sınırlı olduğundan özetleyici içerik analizi yöntemi uygulanmıştır (Ayat vd., 2021). Özetleyici içerik analizi, metnin (işlenmemiş olan verinin) kendisinde var olan kelime veya ifadelerden yararlanarak yapılmaktadır. Bu doğrultuda verideki belirgin temalara ve gizli anlamlara odaklanarak araştırma modeli genişletilebilmektedir (Berg ve Lune, 2015).

Çalışma kapsamında incelenmek üzere klasik dönem ütopyalarından Thomas More'un Ütopya (1516), Francis Bacon'nun Yeni Atlantis (1627) ve Tommaso Campanella'nın Güneş Ülkesi (1623) eserleri seçilmiştir. Bu üç eser, kendi dönemlerinin toplumsal, bilimsel ve mimari vizyonlarını en iyi şekilde yansıtmaları ve ütopya kavramının temel taşlarını oluşturmaları nedeniyle seçilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle kavramsal çerçevede klasik ütopyalar incelenmiş; ardından ütopya ve mimarlık kavramları arasındaki ilişkiye yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışma örneklemini oluşturan eserlerin içerikleri incelenerek mimari söylemlere yönelik ifadeler tespit edilmiştir. Yapılan tespitlerin sonucu olarak klasik ütopyaların söylemlerindeki mimari ve malzeme kullanımları analiz edilmiştir. Çalışmanın son aşamasında klasik dönem ütopyalarının mimari söylemleri ışığındaki içeriklerin modern dönemlerdeki mimari yaklaşımların biçimlenmesi üzerindeki etkisi tartışılmıştır.

### 2.1. Kavramsal Çerçeve; Klasik Ütopyalar

Nail Bezel (1984: 7) ütopyayı hayal ve fikirlerle kurulmuş "eşitlikçi, doğru, mutlu ve güzel bir toplum düzeni" olarak belirtmiştir. Felsefe tanımlarında ütopya, "gerçekle ilgisi olmayan siyasal ve toplumsal düzen tasarımı, toplumsal yaşam düzeni ve gerçekleşmesi imkânsız görünen tasarımlar" şeklinde tanımlanmıştır (Timuçin 1994: 244). Tarihiçi ve filozof Bertrand Russell'a (1961/1997: 22-23) göre, Platon'un Devlet (MÖ 340

civari) i ütopyanın ilk yazılı örneği olarak gösterilmektedir. Platon'un Devlet Devlet (MÖ 340 civarı) eserinden More'un ütopyasına kadar geçen yüzyıllarda, ütopya kavramı, özellikle Haçlı Seferleri ve Amerika kıtasının keşfi gibi sosyal ve politik bozulmaların etkisi altında yeni uygarlıkları ve kültürleri tanımış, edebi ve sanatsal bir uyanış olan Rönesans aydınlanmasına doğru ilerlemiştir.

Ütopya, tanımı gereği çok eski kabul edilse de yaygın olarak Rönesans ve Reform hareketleri ekseninde geliştiği düşünülmektedir (Kumar 2005:83). Tanımlanan dönem düşünüldüğünde, bu dönem Thomas More'un 1516'da "Ütopya" eserini yazdığı dönemdir. Dolayısıyla "Ütopya" eserinin yazıldığı dönemin bir ifadesi olduğu gerçeği ve yazarın döneminden etkilenerek bu metinleri kaleme alarak geleceği ve iyi olanı kurguladığı gerçeği unutulmamalıdır. Ütopik yaklaşımın özü, sosyal ve politik yapıların eleştirisi ve mükemmel bir düzen olasılığına yönelik bir kurgu veya arzular oluşturmaktadır (Akkoyun 2016: 20-23).

Ütopya kavramını ilk kez kullanan More (1516/2000: 69)'a göre "ütopya gerçeğin adeta bala bandırılmış gibi insanların zihinlerine daha bir sevimlice girebileceği bir kurgudur" (Akdemir 2016: 14-15; Akkoyun 2016: 20-23). Ütopyanın yazınsal bir türden sosyal bilimlerin bir yöntemine dönüşmesi 18. yüzyılın sonlarına rastladığı düşünülmektedir. Bu değişimin sebebi, Avrupa'da endüstri alanında yaşanan hızlı gelişmeler ve bu gelişmelerin gerektirdiği yeni toplum imajının yanı sıra pozitif bilimlerin yeni buluşlarla ve tartışmalarla sık sık gündeme gelmesidir. Bu döneme kadar üretilen ütopya yazınları ise klasik ütopyalar olarak nitelendirilmiş ve bir yönetime dönüşmesine kadar geçen süreçte, modern dönemi de etkileyerek gerçekleşmesi imkânsız görünen tasarımların yapılmasını görünür kılmıştır.

Çalışma kapsamında irdelenen üç eserin dönemi; Rönesans, Orta Çağ ve Yeni Çağ'ın kesişim noktasında bir geçiş dönemidir. More gibi düşünürler

eserlerinde dini inançları temsil ederken bilim destekleyici unsur olmuş, Bacon ve Campanella gibi düşünürler ise dünyeviliği temsil ederken bilim ve tekniğin gelişimini ön plana çıkarmıştır.

Thomas More, eserinde ütopyayı, gerçeklik ile hayal arasındaki görelî ayrımı temel alarak, iyi ve kötü, mutluluk ve mutsuzluk gibi zıt kavramlarla tanımlamıştır. İlk olarak "Ütopya Adası", güzelliği ve refahı temsil eden bir düşler diyarı olarak tanımlanmış, sonraki bölümde o dönemin yozlaşmayı temsil eden Britanya'sının eleştirisi yapılmıştır. More'un "Ütopya (1516)" eserinde öne çıkan önemli temel düzenlemeler, büyük ölçüde sınıfsız bir toplum (Ütopya (1516) eserinde asgari kölelik vardır), her alanda kadın ve erkek eşitliği, inanç özgürlüğü ve herkes için iş sorumlulukları olmasıdır. Eserde öncü bir sosyal yaklaşım önerilmekte ve bu nedenle bu sosyal düzende bilim ve teknolojinin sosyal ilerlemenin ve gelişimin bir aracı olarak öngörülmektedir.

Thomas More'un "Ütopya (1516)" hakkında yazdığı ve bu süre zarfında Rönesans'ın Avrupa'daki etkisinin önemli ölçüde arttığı yaklaşık bir yüzyıl sonra, Roma Katolik Kilisesi, Thomas More'un gerçekleşmesinden korktuğu bölünmeyi yaşamaya başlamış ve Reform ile eleştirel ve sorgulayıcı Protestanlık yayılmaya başlamıştır (Duman Yüksel, 2012). Bu dönemde Campanella'nın "Güneş Ülkesi (1623)" eseri de toplumsal düzenine ilişkin tahayyülü bazı konularda özgün bir tavır sergilemekle birlikte, More ve Platon'a olan ilgisinin sonucu olarak bu düşünürlerin eserlerinden de çağrışımlar yapmaktadır.

Campanella'nın eserinde, teorik eğitimi pratik uygulamalarla destekleme amacı güdülmekte ve dönemin ekonomik koşullarını göz önünde bulundurarak özellikle tarım ve hayvancılık alanlarında bu uygulamaların önerilmesi savunulmaktadır. Bu yaklaşım, üretim ile eğitim arasında organik bir bağ kurma çabasını içermektedir. Görsel unsurların eğitimdeki kritik rolüne vurgu

yaparak, Campanella, “Güneş Ülkesi (1623)” eserindeki kentin duvarlarını eğitim materyali olarak kullanarak dikkat çekmiştir. Campanella’nın “Güneş Ülkesi” eserinde toplumsal düzenin tasavvur ve evriminde bilim ve teknik eğitimin merkezi bir rol oynadığı açıkça gözlemlenmektedir.

Tommaso Campanella’nın İtalya’da “Güneş Ülkesi (1623)” eserinin yayımlandığı tarih aralığında Thomas More’un memleketi Britanya’da ütöpik bir düşünür, filozof ve devlet adamı Francis Bacon’a ait “Yeni Atlantis (1627)” adlı ütöpik eseri yayımlanmıştır. Francis Bacon’ın eseri, yazarın ölümünden sonra 1627 yılında ilk kez yayınlanmıştır. Eser, daha önce Bacon’ın denemelerinin toplandığı *Sylva Sylvarum* adlı kitabın son bölümünde yer almıştır (Pehlivan, 2019: 10-17).

Dolayısıyla “Ütopya (1516)” eserinin kısa bir şekli olarak kabul edilebilecek olan Yeni Atlantis (1627) eserinde, toplumsal düzen ve mekân tasviri arka planda kalırken, “Süleyman Evi” adlı bilim merkezi ve faaliyetleri işin merkezinde yer almaktadır. Bilimsel amaçlara göre planlanan Süleyman’ın Evi; eserin yazıldığı, bilimsel araştırmaların ve buluşların yoğunlaştığı 17. yüzyılda bile hayal bile edilemeyen yeniliklerin dikkate alındığı kurumsal bir yapıdır. Eserde, suda ve havada hareket edebilen araçlar, bitki ve hayvan üretimi (günümüz laboratuvarları gibi) dahil olmak üzere özel deneyler için hazırlanmış odalar, gözlem ve keşif kuleleri gibi birçoğu gerçek hayattan yüzyıllar sonra gerçekleşecek düşler anlatılmaktadır.

Üç düşünür de deney, gözlem ve uygulamaya dayalı bir bilimsel gelişme yaklaşımını savunmaktadır. Thomas More bilimi toplumun hizmetinde bir araç olarak görmüş, More’dan sonra ütopyalarda bilgiye daha fazla yer verilmiştir. Böylece her üç düşünür de içinde yaşadıkları dönem olan Rönesans’tan esinlenerek, gelecek yüzyıl için ilham veren veya hedefler belirleyen eserlerinde bir bilim felsefesi

oluşturmuşlardır.

Özetle, Rönesans ile edebi ütopyalar olarak başlayan düşsel yazınların, Platon’un Devlet (MÖ 340 civarı)’te ortaya koyduğu toplum ve mekân düşüncesini baz alıp incelenmiş olan klasik ütopyalarla gelişmiştir. Klasik ütopyalar toplumsal, sosyal ve siyasi yapıyı etkilediği gibi Rönesans’tan sonra Aydınlanma Çağı ile başlayan modern çağ dönemdeki birçok filozof, tasarımcı, mimar ve düşünürlerin ideal toplum ve kent düşlerini de etkilemiştir.

## 2.2. Ütopya ve Mimarlık İlişkisi

Edebiyatın metaforlarla dolu dolaylı bir anlatım türü olarak ortaya çıkmış olan ütopya, tek başına bir bilim konusu olarak değil; felsefe, sosyal ve siyasal bilimler, tarih, edebiyat, mimarlık, şehircilik hatta bilimkurgu gibi birçok disiplinin kapsamı içinde yer alır ve dile getirildiği andan itibaren, değişik kaynak ve kişilerce birçok şekilde tanımlanmıştır (Demirkan 2000: 53-61). Mimarlık disiplini de tarih boyunca toplumsal yaşamın ve onun maddi mekânının inşasında olumlu bir rol oynamış, her zaman toplumsal ütopyayı ifade etmenin en önemli araçlarından biri olmuş ve tarihi bir kültür fenomeni olarak uygarlığın önemli bir simgesi olmuştur.

Tarih boyunca düşünürler, ideal toplumların nasıl olması gerektiğini sadece teorik olarak değil, aynı zamanda bu toplumların yaşam alanlarını detaylandırarak da tanımlamışlardır. Ütopya metinlerinde, bu ideal toplumlar için öngörülen fiziksel çevrelerin ayrıntılı betimlemelerine ve zaman zaman görsel planlarına rastlanmaktadır (Alkan ve Duru, 2002). Bu ütopyalara Platon’un “Devlet (MÖ 340 civarı)”, More’un “Ütopya (1516)”, Campanella’nın “Güneş Ülkesi (1623)”, Bacon’ın “Yeni Atlantis (1627)” ve Ebenezer Howard’ın “Bahçe-Kent Şeması (1898)” gibi eserler örnek verilebilir. Bu ütopyalarda tanımlanan yönetim biçimi ve sosyal yaşam, mekân tasvirlerinde ifadesini bulur. Tasarlanan toplumun kurumları ve yaşam biçimi bu mekanlarda okunabilir.

Ütopyalar, ideal bir toplum özlemi tarafından önerilmiş ve farklı disiplinlerden yazarlar tarafından yaratılmış olsalar da mekânsal ve fiziksel izdüşümler bağlamında toplumun yaşam biçimini temsil eden mimarlık alanını da tanımlamaktadır (Pinder, 2005) Toplumsal yaşamın mekânsal, işlevsel ve estetik bağlamını kurgulayan mimarlık disiplininin, ütöpik toplumsal kurgunun yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Önerilen ütöpik eserlerde gelecekte, ancak belirsiz bir yerde ve mimari kurgu içinde önerilmektedir. Çalışma kapsamında irdelenen klasik ütopyaların mimari mekân yaklaşımları incelendiğinde; More'un 1516'da tasarladığı "Ütopya (1516)" eserinde, toplumsal eşitliğin simgesi olan evler, mekânsal özelliklerinden mobilyaya kadar özdeş olacak şekilde tasarlanmıştır. Cadde boyunca sıralanan evler düz çatılı, yangına dayanıklı, su geçirmez, hava koşullarına dayanıklı ve arka bahçelidir. Sosyal hayatın her alanında olduğu gibi evde de herkesin istediği eve girebileceği bir ortaklık ilkesi vardır. Evin içinde kilitsiz ve anahtarsız bir sokak ve bir bahçe kapısı var. Mülkiyet duygusunun gelişmesini önlemek için her on yılda bir konut değiştirilmektedir. (Vale and Vale 2000: 43-47).

"Ütopya (1516)" eserinde, mekânsal olarak, şehre ve birimlerine yaklaşım, ütöpik bir geniş perspektiften görülebilir. Ütopya adasından evin en küçük birimi olan odaya kadar her katmanda daha çok her biriminin kimliğine dayalı temel eşitlik ilkesinin kurulmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

19. yüzyıl ve sonrasında, özellikle endüstriyel gelişme çağında, kentsel ve kırsal alanlar arasındaki derin ayrımın yarattığı eşitsizlik dikkate alındığında, bu boşluğun yarattığı sorunlara çözüm olarak Ütopya (1516) eserinin ortaya koyduğu yaklaşım; makineleşme ve Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmediği, kent ve kır yaşamının ayrışmadığı çağda, kırsal yaşamın önemine dikkat çekmiş ve kırsal yaşamı kentsel yaşamdan izole etmemiştir.



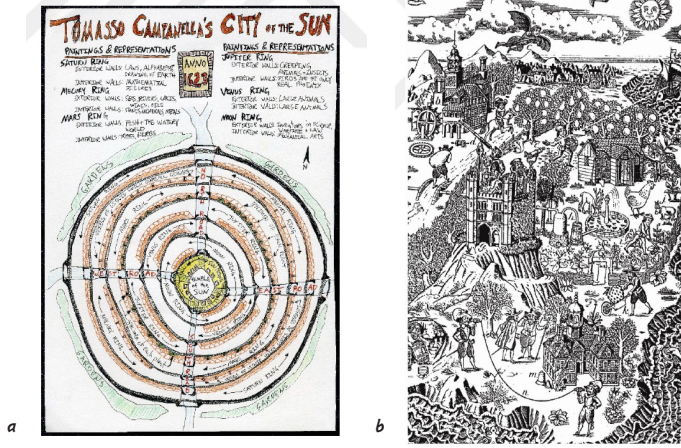
Campanella'nın "Güneş Ülkesi (1623)" ütopyasında, More'un ütopyasında olduğu gibi toplumsal eşitlik ilkesi barınma, farklılıklara izin verme, kimlik ve aidiyet ifadesi olarak yorumlanmıştır. Eserde tanımlanan evler, dıştan iç donanıma kadar aynı özelliklere sahiptir (Campanella 1643/2016:17).

"Güneş Ülkesi (1623)" ütopyasının diğer iki ütopyadan farkı, farklı geometrik yerleşimler seçmesi ve şehrin güvenliğini ön planda tutması olarak söylenebilir. Dairesel geometride, ortak bir merkez olarak şehir merkezi ile iç içe geçmiş yedi yapı katmanı (her biri yedi gezegenden birinin adını almıştır), dış müdahalelere karşı aşamalı bir koruma anlayışını yansıtmaktadır. Ayrıca tanımlanan surlar; hem koruma amaçlı bir güvenlik aracı hem de beraberinde eğitici bilgilerle birlikte bir eğitim aracı olarak iki ayrı işlevsel mekân birimi oluşturmaktadır.

Teknolojinin getirdiği yeniliği vurgulayan ilk ütopya Bacon'ın "Yeni Atlantis (1627)" eseridir. Teknolojiye tamamen olumlu bakan ilk ütöpik şehir olan "Yeni Atlantis (1627)" eserinde evler teknolojinin sunduğu tüm fırsatlardan yararlanmaktadır (Bacon 1627/2013: 73).

"Yeni Atlantis (1627)" eseri mekânsal teknikler açısından, "İzole bir adada ütöpik şehri bir fırsat olarak ele alır, rasyonel hayallerden beslenir ve bir klasik denebilecek teknolojik mekânın tanımını keskin ve canlı bir şekilde ifade eder. Dağdaki havayı ölçen gözlem kuleleri,

Görsel 1. "Ütopya (1516)" eserinin 1518 ve 1516 basımındaki illüstrasyonu (Yusufoğlu 2019)



Görsel 2a. Tommaso Campanella'nın Güneş Ülkesi (1623) illüstrasyonu, 2b. Francis Bacon'nın Yeni Atlantis (1627) illüstrasyonu (Yusufoğlu 2019)

daha önceki ütopyalarda görmediğimiz bir teknik yaklaşım, yeraltına inşa edilen maden merkezleri, vahşi doğada açılan tıbbi mağaralar gibi Bacon'un “ideal yaşam koşulları yaratmak için doğa üzerindeki bilime dayalı kuralını” yansıtmaktadır (Ertan 2012: 38-67).

Bu yerleşim türü, bilimsel düşüncenin kilise merkezli devlet yapılarına karşı konumunu mekânsal olarak tanımlamaktadır. Yeni Atlantis, şehir sayısı ve planlı yerleşim planı gibi detaylara yer vermezken, şehrin geniş caddeleri ile planlı ve düzenli bir yapıya sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Ütopik proje ve öneriler, mimari bir çerçeve gerektirir; bu, tasarımın geleceğe yönelik olduğunu ifade etmek için mimarlık araçlarının kullanılmasından ve mimarlığın toplumsal yaşamı güzelleştirme, iyileştirme ve geliştirme sorumluluğuna sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Böylece mimarlık ile ütopya arasında doğrudan bir ilişki ortaya çıkmaktadır.

Mimarlığın ütopya ile ideoloji, mekân ve toplum üzerinden ilişki kurduğu söylenebilir. Ayrıca ütopya ve mimarlığın değişim yaratma ve geleceği tasarlama nitelikleri bu ilişkiyi pekiştirmektedir. Mimarlık, tıpkı ütopya gibi, gelecekteki yaşam için alanlar yaratır, böylece geleceğe aittirler. Ütopyalar, mimarının toplum yaşamındaki önemine bağlı olarak

şekillenmiş ve böylece birbirini karşılıklı olarak değiştiren ve dönüştüren iki kavram haline gelmiştir.

Bu çalışmanın da kapsamını oluşturan klasik ütopya eserleri, geleceğe yönelik mimari önermeler içermektedir. Genellikle uygulandığı iddia edilmeyen bazı ütopik tasarım ve eserler, oluşturulduktan sonra diğer mimar, tasarımcı ve düşünürleri uygulamalar açısından etkilemiştir (Riot-Sarcey, Bouchet ve Picon, 2002) Ütopik düşünceler mimari üretimin tıkandığı, mimari söylemlerin mevcut kentsel ve mimari sorunları ele almadığı ve mimari üretimi harekete geçiremediği durumlarda tetikleyici bir rol oynamaktadır (Pinder, 2005) Bu bakımdan ütopya düşleri, mimariye ve mimari çevrenin getirdiği yeni üretimlerin yapılmasına da inanç duyulmasını sağlayacaktır.

Endüstri devrimi sonrası teknolojik gelişmelerinin mimarlık sanatına olan etkileri en çok ütopik proje ve eserlerde görülebilmektedir. Teknolojiye sonsuz güvenen dönemin bazı mimarları, teknolojideki gelişimleri takip ederek yeni ve denenmemiş tasarımlar gerçekleştirebileceklerini görmüşlerdir. Sistematik bir süreç içinde incelediğimiz örnekler kapsamında; dönemsel sorunlar ve kaoslar, ütopyaları her dönem farklı şekilde etkilemiş ve bu farklı etkilenmeler modern çağ mimarlık alanı paralelinde yansımalar oluşturmuştur.

### 3. Bulgular

#### 3.1. Klasik Ütopyalarda Mimari Söylemler ve Modern Dönem Yansımaları

Var olanın yetersizliği vurgulanarak tasarlanan ütopyalar; derinden hayal edilen düşsel zenginlikleri ve arzuları bir yerde ortaya çıkarmış, ütopyalar tasarlanırken düşünülen mekanlarda yazıldığı dönemin en rahatsız olunan yönlerini değiştirmeye çalışmıştır (Özden, 2011). Bu kimi zaman toplumsal bir kurgu, kimi zaman siyasi bir kurgu, kimi zaman bir mimari çevrenin kurgusu olmuştur. Ama hangisi değişirse değişsin mimari

mekân ve malzeme kullanımı eserlerde yansıtılan önemli söylemlerdir. Bazen mevcut mekanlarda ve malzemelerde değişiklik yapılırken bazen de tamamen yeni bir malzeme tanımı da yapılmaktadır. Sonuç olarak, bu hayali tasarımlar mekanlar aracılığıyla somutlaşmakta ve daha gerçekçi hale gelmektedir. Başka bir deyişle, düşsel olarak tasarlanan mekân ve malzemeler gerçek mimari tasarımlarda var olmaktadır.

Ütopycı düşünce şu an, şimdide ortaya çıkar; bugünün düşlerine aittir ama ifadeleri ile geçmişten geleceğe geniş yelpaze içerisindeki imgeleri araçsallaştırır (Jameson, 2005). Ütopycılık düşüncesi içerisinde mekân bitmiş bir nesne değil, geleceği süreç içerisinde farklı etkileşimlere girerek şekillendirme potansiyeli bulunduran çevredir. Artık mekân, ütopyik projeler veya yapıcı ütopyalardan ziyade mekânı oluş olarak ele alan bir felsefeye kaymıştır. Ütopycılık bağlamında mekâna bakılmaya başlandığında, bu bakış açısı ütopya mekanlarından mekânı tanımlayan söylemlere doğru kayma gösterir.

Söylemlerin izlerini sürebilmek için çıkış yolu belirlemek önemlidir. Bu noktada Yücel (1990), mimari manifestoları “yeniden masaya yatırma, yeniden değerlendirme ve gizli kalmışları günümüzden tekrar açığa çıkarma konusunda yol gösterici başlangıç noktaları” olarak tanımlar. Çünkü bu manifestolar, “yarı tarifname yarı kutsal kitap üslubu taşıyan metinler” olmalarına rağmen, “yöneldikleri adres ve yanıtlamaya çalıştıkları sorular aynı: O yarın, bugünün anlık uzantısı olsa bile; yarını nasıl inşa edelim?” sorusuna yanıt ararlar. Tüm metinlerin genel doğrultusu ‘yarını inşa etme’ inancı ve buna bağlı olarak rehberlik etmektir” olarak tanımlamıştır. Bu noktadan hareketle bir manifesto olarak ütopyalardaki mimari söylemlerin izlerini sürmek de mümkün görünmektedir.

### 3.1.1. Thomas More’un Ütopya (1516) Eserindeki Mimari Söylemler

“Ütopya”nın II. Kısım “Utopia Şehirleri

ve Başkent Amaurote Üstüne” adlı bölümünde More şehri anlatırken geniş açıklık geçebilen ve gemilerin altından geçtiği bir taş köprü betimlemesi yapmıştır.

“...Anydra'nın iki kıyısı bir taş köprüyle birleşir. Muhteşem kemerler üstünden geçen bu köprü, şehrin denize uzak olan yukarı ucunda kurulmuştur. Gemiler bu köprünün altından kolayca geçebilirler.”

(More 1516/2000: 59)

Taş köprüler hakkındaki bilgiler incelendiğinde yazılı belgelerde M.Ö. 500 yılı, Antik dönem Asya ve Avrupa da köprü yapımının olduğu bilirse de köprü yapma sanatını sistematik bir biçimde ele alanın Romalılar olduğu bilinmektedir. Romalılar ile başlayan köprü sistemleri 17. ve 18. yüzyıla kadar geliştirilerek devam etmiştir. Taş köprü yapımında özellikle aranan geniş açıklık geçebilen sistemler 18. yüzyılda Fransız mühendis Jean Rodolph Perronet tarafından (yarım daireden küçük kavisli kemerlerin yerine, daha da basık bir elips biçimi) geliştirilmiştir. Endüstri Devrimi ile başlayan malzeme ve sistemlerin gelişimi ile köprüler de malzeme ve geçilen açıklıklar konusunda gelişerek modern dönemlere yansımış ve dönem tasarımlarını yönlendirmiştir.

1816 yılında dünyanın ilk beton köprüsü (donatısız ve roman çimentosu ile) Souillac Dordogne/FRANSA'da Louis-Joseph VICAT tarafından inşa edildi. Betonarme köprüler 1875'ten sonra görülmeye başlanmıştır. 1875-1877 arasında Joseph MONIER ilk kirişli betonarme köprüyü (L=13,8 m, B=4,25 m) Chazelet/FRANSA inşa etmiştir. Bu süreçte gelişen malzeme ve teknoloji imkanları ile daha fazla açıklık geçebilen köprü sistemleri tasarlanmıştır. 1910-1911 yılında, Ponte del Risorgimento betonarme kemer köprüsü, Roma/İTALYA (L=100m, h=10 m), F. HENNEBIQUE tarafından inşa edilmiş olan ve dönemdeki en geniş açıklık geçebilen köprü tasarımı olarak öne çıkmaktadır (Topçu 2006: 13)

“Ütopya”nın II. Kısım “Utopia Şehirleri ve Başkent Amaurote Üstüne” adlı bölümünde More şehrin evlerinin kapılarına yönelik hafif ve teknolojik bir

kapı sistemi betimlemesi yapmaktadır. “...Her evin bir kapısı sokağa, bir kapısı bahçeye açılır. Her iki kapı da bir dokunuşta açılacak kadar hafiftir. Kilitler, anahtarlar yoktur.” (More 1516/2000: 59)

More söyleminde evin kapılarının oldukça hafif olduğunu tariflemektedir. Dönemin şartları düşünüldüğünde kapı sistemlerinin malzeme olarak ahşap, demir, pirinç gibi çeşitli malzemelerden üretildiği ve tariflenen sistem kadar hafif olmadığı düşünülmektedir. Endüstri Devrimi ile başlayan çeliğin kullanımı mimari elemanların tasarımında da malzeme olarak kullanılmasına yansımıştır (Kırcı, 2004:1-3). Bu süreçten sonra modern dönemde ve sonrasında hafif çelik kapı sistemi tanımlarının kullanılmaya başlandığını görmekteyiz. Özellikle son yüzyıl içinde ise hafif ahşap ve plastik kapı sistemleri tasarımları gelişmiştir.

More hafif kapı sistemi söyleminin çağdaş dönem açısından gelişimi incelendiğinde; kapı tasarımındaki değişimler 19. Yüzyıldan sonra gelişmeye başlamaktadır. Demir malzemenin aktif kullanımına ek olarak gelişen menteşe sistemleri ile oluşturulan mekanik sistemler, 19. Yüzyılın sonuna doğru döner kapı sistemlerinin kullanımı (Stalder 2009: 68), 20. Yüzyılda malzeme ve teknolojinin gelişimi ile hafif sistem çözümü olarak alüminyum, ahşap malzeme olarak orta yoğunluklu lif levha (MDF), yonga levha, kontrplak, fiberglas malzemenin bulunuşu ve kapı tasarımlarında kullanımı ile çerçevesiz cam kapıların görülmeye

başlanması “Ütopya (1516)” eserindeki hafif kapı söyleminin gelişimini göstermektedir.

1990’lı yıllardan itibaren kapı kanadının ağırlığını ve maliyetini azaltma fikrinin yanı sıra 1990’lı ve 2000’li yıllarda PVC (Polivinil Klorür) kapılar uygun maliyet ve bakım kolaylığı açısından ahşap ve metal kapıların yerini almıştır. 1960’lı yıllardan itibaren bilimkurgu filmlerinin etkisiyle kapının gelecekte nasıl olacağına dair çok sayıda fikir geliştirilmiş; bu fikirler teknik ve malzeme kullanımı, biçim açısından günümüz kapılarını da etkilemiştir. Sürme kapı, akordeon kapı, katlanır kapı, çarpma kapı, fotoselli sürme kapı, fotoselli döner kapı, E-taf kapı, gizli kapı, otomatik kapı gibi açılış şekline göre birçok hafif kapı sistemi günümüzde mekân- işlev- ihtiyaç düzeninde kullanılmaktadır (Demirarslan 2020: 1219-1243).

Bir başka söylemde de eserin II. Kısım “Utopia Şehirleri ve Başkent Amarote Üstüne” adlı bölümünde More ısı yalıtımlı malzeme ve cam kullanımına yönelik betimlemede bulunmaktadır.

“...Şimdiyse evler üç katlı taş ya da tuğla duvarlı, derli toplu ve içten sivalıdır. Tavanlar düzdür, ucuz, yanmaz ve yağmura karşı kurşundan daha dayanıklı bir maddeyle kaplıdır. Rüzgâra karşı camlı pencereler vardır. Çünkü Utopia’da cam çok kullanılır.” (More, 1516/2000: 60)

More evlerin tavanının tarifini yaparken her iklime ve şarta uygun dayanıklı malzeme betimlemesinden bahsetmektedir. Dönemsel olarak yalıtım malzemelerinin mimari mekanlarda kullanımı ve geliştirilmesi modern dönem içinde oluşmaktadır. Sanayi devrinde asbest malzemenin keşfi ile yapılarda yalıtım amaçlı kullanımı, 20. Yüzyıl başlarında fiberglas (Cam Elyafi) malzemenin keşfi, 20. Yüzyıl ortalarında Selülozun yalıtımda kullanılması, 1980’lerde selüloz esaslı sistemlerin geliştirilerek köpük malzeme olarak yapı elemanlarında kullanımı ve günümüzde yalı baskı ve mantolama gibi yalıtım teknolojilerinin kullanımı yalıtım amaçlı ütopik söylemi destekler niteliktedir

Tablo 1. Thomas More’un (1516/2000) Eserindeki Mimari Söylemler

ÜTOPIYA (1516)	
Mimari Söylemler	Yansımalar
Taş köprü tasarım söylemi	Geniş açıklık geçebilen köprü tasarımları ve modern dönem sistemler
Hafif kapı sistemi söylemi	Çelik, ahşap, plastik ve modern malzeme ile hafif kapı sistemleri
Cam kullanım söylemi	Yalıtım amaçlı camın geliştirilmesi
Ucuz, yanmaz ve yağmura karşı kurşundan daha dayanıklı malzeme söylemi	Mimari mekanlarda yalıtım amaçlı malzemelerin gelişimi ve kullanımı



(Kurkjian ve Prindle, 1998; URL 1). Bu sistemler modern dönem olarak günümüzde malzeme bilimi ve mühendisliğinin önemli araştırma konularından biridir.

İkinci olarak pencerelerde cam kullanımı tanımında More yalıtımlı amaçlı kullanılan bir cam tarifi yapmaktadır. Camın pencerelerde kullanımı Roma dönemi ile başlasa da bugünkü anlamda düz cam olarak yalıtım amaçlı geliştirilmesi 17. Yüzyıl sonuna dayanmaktadır. Bugünkü anlamda düz cam, 1688 yılında Fransız Lukas de Nehon tarafından geliştirilmiştir. 19. Yüzyıl sonlarında ise cam üretiminin gelişimine olanak sağlayan Siemens-Martin fırınları geliştirilmiştir. 20. yüzyılda ise düz cam üretiminde birçok metot geliştirilmiştir. Bu metotlardan biri de günümüzdeki cam üretiminin temelini oluşturan ve İngiliz Pilkington firması tarafından patenti alınan "Float" cam üretimleridir (Kurkjian ve Prindle, 1998). Günümüzde cam malzeme birçok üretim niteliği yapıların cephe, çatı, kapı, pencere gibi birçok yapı elemanı ve sisteminde kullanılmaktadır.

### 3.1.2. Tommaso Campanella'nın "Güneş Ülkesi" Eserindeki Mimari Söylemler

"Güneş Ülkesi" eserinde kent anlatıcısı olarak Cenovalı Kaptan'ın şehrin girişini vurguladığı demir malzemedan, hafif ve teknolojik bir kapı sistemi betimlemesi yapılmaktadır.

"...Kuzey kapısından girince (bu kapı baştanbaşa demirdendir, kolayca inip kalkacak ve sıkıca kapanacak biçimde yapılmıştır)" (Campanella 1643/2016:17)

Kapılar tarihsel süreçte hem insanların hem de mekanların dilini oluşturan öğelerdir. Bazı kapılarda şehirlerin simgesi olmuştur. Eserde geçen demir kapı tasarımı söylemi de simge niteliği taşıyan ve teknolojik bir nitelik olarak ağır bir malzeme olarak demir malzemenin teknolojik kullanımını betimlemektedir. İlk çağ uygarlıklarında demir malzemenin kullanımı net olarak bilinmese de orta çağ ve rönesans dönemlerinde etkin bir malzeme olan bakır ve alaşımlarının kullanımı ile modern döneme geçiş olarak bilinen 19. yüzyılda dökme demir

malzemenin gelişimi öne çıkmaktadır.

Özellikle sanayi devrimi sonrası gelişen makine sistemleri ve teknoloji ile kapılardaki malzeme kullanımı da gelişmiştir. 20. Yüzyılda demir malzemeye göre hafif olan çelik malzemenin üretiminin inşaat sektörüne girmesiyle beraber kapı kasalarında ve kanatlarında kullanılmaya başlanmıştır (Topçu 2006: 17). Çelik kapı sistemlerinin günümüzde hafif ve yangın dayanımı yüksek malzeme olarak kullanımı da eserdeki söylemi desteklemektedir.

"Güneş Ülkesi" eserinde kent anlatıcısı olarak Cenovalı Kaptan'ın yapı iç duvarlarını ve mermer merdiven betimlemesi dikkat çekmektedir. Bir başka söylem olarak kentteki yapıları oluşturan duvar anlatımında yüksek teknolojik bir üretimin betimlenmesi tanımlanmaktadır.

"...Bu konakların alt katlarına, doğrudan doğruya içbükey duvarların iç kısmından girilir; yukarı katlaraysa mermer merdivenlerle çıkılır. Bu merdivenler, duvarların iç kısmındaki aynı biçimde geçitlere açılır." (Campanella 1643/2016: 17)

"...Duvarlar alt kat duvarlarından daha incedir. Dış duvar, yani dışbükey duvar, aşağı doğru sekiz iç duvar üç, ara duvarsa bir ya da yarım karış kalınlığındadır." (Campanella 1643/2016: 17)

İçbükey duvar betimlemesi düşünüldüğünde, eserin yazıldığı dönem öncesi taş malzeme ve Roma döneminde betonun keşfi ile gelen yapı iç duvarı tasarım sistemlerinin gelişimi bilinmektedir. Modern döneme geçiş dönemi olarak bilinen Rönesans döneminde yeni malzemelerin keşfi ve yapı sistemlerinde kullanımı duvar tasarımlarını da etkilemiştir. Sanayi Devrimi sonrası betonarme malzemenin gelişimi ve başka malzemelerin duvar sistemlerinde kullanımı daha serbest organik formların tasarlanmasına olanak sağlamıştır. 20. Yüzyıl sonrası özellikle bilgisayar teknolojisi ile geliştirilen malzeme ve yapı sistemlerinde kullanılan duvar tasarımları eserdeki söylemin ütöpik niteliğini göstermektedir.

İkinci cümlede betimlenen mermer merdiven kullanımı da modern dönem mermer malzemenin kullanımına yönelik ilerici bir düşüncüyü çağrıştırmaktadır. Mermer kullanımının tarihçesi düşünüldüğünde İlk çağ uygarlıklarından beri mermer bloklar yapı iç ve dış sistemlerinde kullanılmıştır. Merdiven tasarımı olarak bütün mermer bloklardan oluşan sistemler Roma Döneminde gelişerek Endüstri Devrimine kadar kullanılmıştır. Sonraki süreçte betonarme ve çelik malzemenin gelişimi ile merdiven tasarımları da farklı bir boyut kazanmıştır (Topçu 2006: 17; URL 2). Bu süreçte ve modern dönemlerde mermer malzemenin kullanımında gelişen teknoloji ve malzemenin değişik tekniklerle işlenmesi ile merdiven sistemlerinde kaplama malzemesi olarak da kullanımı yaygınlaşmıştır.

Yapı duvarlarının tasarımına yönelik söylemin özellikle Modern Dönem de gelişen yüksek yapılar olarak da bilinen gökdelenlerin yapım sistemini bizlere çağrıştırmaktadır. Betonarme ve çeliğin inşaat endüstrisinde gelişimi ile ilk gökdelenlerin 19. Yüzyıl sonu, 20. Yüzyıl başlarında ortaya çıktığı bilinmektedir (Lokman Hakim, 2007). Yüksek yapıların üretiminde özellikle dikeyleşme arttıkça taşıyıcı sistemlerde ve duvar sistemlerinde kalınlık azaltılarak yapıya etki eden yükün dengelenmesi sağlanmaktadır. Günümüzde gelişen teknoloji ve yeni malzemelerin kullanımı ile yapılarda dikeyleşme artmakta, mühendislik-mimarlık sistemleri gelişmekte ve daha yüksek yapılar üretmek mümkün hale gelmektedir. Eserdeki yapıların duvar tasarımı sistemine yönelik anlatım da bizlere modern dönem sonrası yüksek yapıların inşasındaki duvar tasarımına yönelik mimari ve mühendislik yeniliğini çağrıştırmaktadır.

Eserdeki başka bir ütopik söylemlerden biri de kubbe tasarımına yönelik açıklamalardır. Geleneksel kubbe tasarımının aksine modern bir sistem tanımlaması yapıldığı görülmektedir. "...Tapınak yuvarlak biçimdedir.

Çepeçevre, kalın duvarlarla değil, iri, ama zarif sütunlarla çevrilidir. Tapınağın ortasında büyük, güzel bir kubbe, onun üstünde de ortası delik, daha küçük bir kubbe yükselmektedir" (Campanella 1643/2016: 18)

Kubbe tasarımları, mimaride eski dönemlerden beri kullanılan bir unsurdur. Kubbe yarım küre veya elips şeklinde bir yapıyı ifade eder. Kubbe tasarımları farklı kültürlerde ve coğrafyalarda farklı şekillerde gelişmiştir. Mezopotamya ve Mısır gibi uygarlıklardan sonra Roma İmparatorluğu tarafından benimsenmiş ve dönemin en geniş açılığı olan Pantheon tapınağını inşa etmişlerdir (MacDonald, 1976: 1-33). Sonraki dönemlerde Bizans ve İslam mimarisinde daha da geliştirilerek günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Campanella eserinde betimlediği tapınağın kubbe tasarımında tarihsel süreçte benimsenmiş kubbe tasarımlarının dışında bir form oluşumunu tanımlamaktadır. İki kubbenin birleşimi ile oluşan biçimlenme dönemin yapı teknolojisi ve malzeme kullanımı açısından ilerici bir düşünce olarak öne çıkmaktadır. Örnek olarak modern dönemde R. Buckminster Fuller'in 1954'te patenti aldığı "Jeodezik Kubbe" tasarımları verilebilir (Gardner, 2020: 35; URL 3). Modern dönem bir örneği olarak kubbe söyleminde anlaşılan küre veya elips formun dışında bir biçimlenme ve malzeme kullanımı ütopik bir söylemin yansıması olarak öne çıkmaktadır.

Eserdeki diğer ütopik söylemlerden biri de mekânsal bir organizasyon olarak toplanma ve konferans alanları kullanımına yönelik tanımlamalardır. "...Bunların dibinde, üç kadem yüksekliğinde bir duvar, tapınağın sütunlarıyla kemerleri tutan sütunlar arasında da güzel taşlarla döşeli galeriler vardır. Sayısız kapılarla süslü küçük duvarın iç kısmında yere çakılı iskemleler, ayrıca birçok güzel portatif sandalye göze çarpar" (Campanella 1643/2016: 18)

Campanella'nın eserinde tanımladığı mekânsal organizasyon söylemi konferans salonu çağrışımı yapmaktadır. Tarihsel

süreçte incelendiğinde Antik Yunan, Antik Roma ve Orta Çağ döneminde kullanılan agora, bazilika, katedral veya oditoryum gibi mekanlar birçok etkinlik ve faaliyet için kullanılmıştır (Kavraz 2019: 9-22;). Rönesanstan itibaren ise bu mekanlar aydınlanma, sanat ve bilim gibi faaliyetlerde kullanılan akademi ve salon gibi isimler alan mekanlara dönüşmüştür. Eserin dönemi açısından Campanella'nın tanımlamasında tapınağın kullanımı böyle bir söylemi ifade etmektedir. Ancak yapının iç kullanımına dair söylemler modern dönemde konferans salonu ve seminer odası gibi mekânsal isimler alan (Gutierrez, 2007: 57-88) yerleşik veya esnek bir kullanıma olanak sağlayan mekânsal organizasyon tanımını çağrıştırmaktadır.

Eserde ayrıca mimari anlamda ses yalıtımı ve ses yalıtım malzemelerinin kullanımına ilişkin modern teknolojik söylemler de yer almaktadır.

“...Tapınağın dışı ve başrahibin vaaz verirken sesi dağılmasın diye aşağı indirilen perdelerin üstü, yıldızların büyüklük, nitelik ve hareketlerini yansıtan resimlerle donatılmıştır” (Campanella 1643/2016: 20)

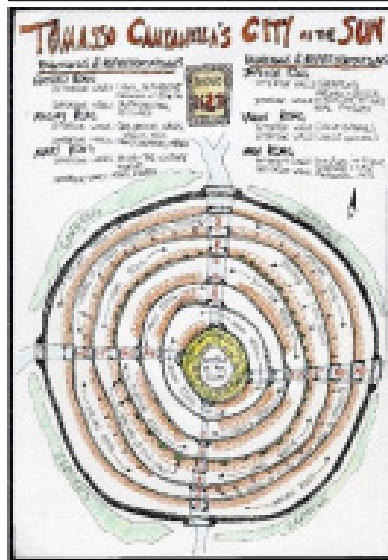
Ses yalıtımının tarihi oldukça eskiye

dayanmaktadır. Ses yalıtımının ilk olarak Mısırlılar tarafından kullanımından sonra Roma döneminde geliştirilerek bir materyal olarak kullanıldığı bilinmektedir. Hatta Rönesans dönemi sonrası 1800 yıllarda yalıtım konusunda yazılmış eserlerde bulunmaktadır (Arslan ve Aktaş, 2018: 299-320). Yalıtım amacı ile kullanılan ilk malzemeler araştırıldığında kumaş esaslı malzemelerin kullanımı dikkat çekmektedir. Eserin yazıldığı dönem düşünüldüğünde kumaşın yalıtım amacı ile kullanıldığı bilinen bir gerçek olsa da modern anlamda ses yalıtımı malzemesi olarak kullanımının endüstri devrimi sonrası özellikle sanayileşme ve kentleşmenin artmasıyla birlikte kullanıldığı düşünülmektedir (Mansourian ve Hemmasi 2017). Bu dönemde, tekstil endüstrisinin gelişimiyle özel olarak tasarlanmış ses yalıtımı sağlayan kumaşlar üretilmiştir. Günümüzde de kumaş esaslı malzemeler, yapılarıdaki ses yalıtımını sağlayan gürültü emici panellerde, perde, duvar ve döşemelerde daha spesifik teknolojik çözümlerle kullanılmaktadır.

Mimari malzeme kullanımı kapsamında eserde elektriğin kullanımında aydınlatma, yapma ısı gibi modern

Tablo 2. Tommaso Campanella, (1643/2016) Eserindeki Mimari Söylemler

### GÜNEŞ ÜLKESİ (1643)



Mimari Söylemler	Yansımalar
Demir kapı kullanım söylemi	Hafif ve teknolojik kapı kullanımlarında malzeme çeşitliliği
Yapı iç duvar tasarımı ve mermer malzemenin kullanımı	Yapı iç duvar tasarımlarında teknolojik gelişmeler ile farklı sistem çözümlenmeleri, mermerin kaplama malzemesi olarak kullanım teknikleri
Yapıyı oluşturan duvar tasarım sistemleri	Yüksek yapıların duvar tasarım sistemlerindeki gelişmeler
Kubbe tasarımına yönelik tanımlamalar	Kubbe tasarımında bilinen formların dışında gelişen biçimlenme ve malzeme kullanımları
Mekânsal organizasyon ve portatif sandalye kullanım tanımlaması	Konferans salonu, seminer odası vb. mekanların organizasyonu ve kullanımındaki gelişmeler
Ses yalıtımına yönelik açıklamalar	Mimaride ses yalıtımı ve malzeme kullanımında modern teknolojik ilerlemeler
Yapılarda aydınlatma ile ilgili söylemler	Mimaride elektriğin kullanımı ile ilgili modern gelişmeler; ısı enerjisi-elektrik enerjisinin mimaride kullanımı

dönemde gelişen mimari anlatım detayları da göze çarpmaktadır.

“..Yer, değirmi taşlarla döşelidir. Yedi gezegenin adlarını taşıyan yedi altın lamba, tapınağı gece gündüz durmadan aydınlatır” (Campanella 1643/2016: 19)

“...Böylece, insan yapma bir ısıyla ağaçları çiçeklendirmekte, güneş olmadığı zaman evini lâmbayla aydınlatabilmektedir” (Campanella 1643/2016: 83)

Elektrik kullanımının tarihçesi oldukça geniş ve insanlık tarihinde önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Özellikle 19. Yüzyıl sonlarında endüstriyel devrimle elektrik enerjisinin mimari açıdan kullanılması, mimari yapıların tasarlanmasında ve planlanmasında önemli bir etki yaratmıştır (Meyer 2016; Millard 2003). Campanella'nın eserinde aydınlatma kullanımı çağdaş dönem yapılarında elektrik kullanımını çağrıştırdığı kadar yapma ısıyla teriminin kullanımı da ısı enerjisinin elektrik enerjisine dönüşümünü ifade etmektedir. Isı enerjisinin kullanımı insanlık tarihi kadar eski olsa da mimari anlamda kullanımı 19. Yüzyıl başlarında Seebeck, Peltier ve Thomson gibi bilim insanları tarafından termoelektrik etkinin keşfi ile başlamıştır. Bu dönemden sonra gelişen termoelektrik ve nükleer santrallerin kurulması ile önemli adımlar atılmıştır (Vliet ve Strömberg 2019). Günümüzde, ısı enerjisinin elektrik enerjisine dönüşümü alanında sürdürülebilir ve verimli yapı teknolojilerinin geliştirilmesi, mimari anlamda atılmış önemli bir ütopyanın gerçekleştirilmesi olarak görülebilir.

### 3.1.3. Francis Bacon'un “Yeni Atlantis” Eserindeki Mimari Söylemler

Bacon eserindeki yapıların tanımlamasında bir konuk evinin tasarımından bahsetmektedir. Eserdeki konuk evinin yapımındaki tuğla ve cam kullanım söylemi Thomas More'un Ütopya (1516) eserindeki cam kullanım söylemleri ile örtüşmektedir.

“Yabancılar Evi, bizim kullandığımız tuğlalardan daha mavi bir tuğladan yapılmış, bir kısmı camlı, bir kısmı da

yağlı kumaşlı, hoş görünümlü pencereleri olan güzelce ve geniş bir konaktır” (Bacon 1627/2013: 37)

Bacon evin cephe görünümünü anlatırken kullanılan mavi tuğladan daha mavi olduğunu tariflemektedir. Eserin yazıldığı dönemin şartları açısından sırlı tuğla kullanımının varlığı bilinmektedir fakat gelişen kimya endüstrisi ve üretim tesisleri olanakları ile kolay renklendirilebilen tuğlaların sadece duvar elemanı olarak değil dekoratif amaçlı kullanılması 19. Yüzyılda artmış ve 20. Yüzyıldan günümüze gelişerek devam etmiştir. Diğer bir söylemde hoş görünümlü pencere tarifinde tanımladığı camlı pencere kullanımınıdır. Bacon bu tarifinde Thomas More'un Ütopya (1516) eserinde tanımladığı cam söylemine benzer bir tanım kullanmaktadır.

Eserdeki diğer bir yapı kentin yönetildiği idari yapıdır. Bu yapının tanımında halkın kullanımına açık ve toplanma mekânı olarak kullanılan büyük salonlar tariflenmektedir.

“Ziyafet günü, baba veya tirsan, ziyafetin yapılacağı büyük salona gelir. Salonun üst tarafında yüksekçe bir yer vardır ve bu yerin ortasında, duvara karşı, tirsan otursun diye konulmuş bir sandalyeyle birlikte bir masa ve bir de kilim bulunur. Sandalyenin üstünde, yuvarlak veya oval, sarmaşıktan bir sayvan vardır” (Bacon 1627/2013: 60)

Eserde tariflenen büyük salon tanımlamaları Tommaso Campanella'nın Güneş Ülkesi (1623) eserindeki toplanma alanları olarak kullanılan konferans salonu, seminer odası vb. mekân organizasyonu tanımlarını çağrıştırmaktadır. Özellikle salonun iç mekân tanımlamalarındaki kentin yöneticisinin konuşma yaptığı bölüm; modern anlamda konferans salonu gibi mekanlardaki konuşmacı ve sunum alanı olarak nitelendirilen platformların tasarımlarını çağrıştırmaktadır.

Kentin tariflenmesinde mimari anlamda anlatılan yapılardan biri de gözlem evi yapılarının anlatılmasıdır. Eserdeki anlatımda gökyüzünün incelenmesi

için kullanılan kule yapıları da anlatılmaktadır.

“Biz bu kuleleri, farklı yüksekliklerine ve farklı konumlarına göre güneşlendirme, soğutma ve konserve edip saklama için olduğu kadar, aynı zamanda rüzgârın, yağmurun, karın, dolunun yanı sıra ateş çıkaran gök cisimleri gibi değişik meteorolojik olayları anlamak için kullanırız” (Bacon 1627/2013: 73)

“Ayrıca büyük ve geniş laboratuvar binalarına sahibiz; buralarda karı, doluyu, yağmuru, (ayrıca sudan değil de sert cisimlerden oluşan yapay yağmuru) gök gürültüleri, yıldırım ve diğer bazı meteorolojik olayların oluşumunu, böceklerin ve hatta havadaki küçük hayvanların, sineklerin, çekirgelerin üretimlerini taklit edip canlandırırız” (Bacon 1627/2013: 74)

Gözlem evlerinin mimari tasarımları, tarihsel olarak farklı dönemlerde ve kültürlerde farklı özelliklere sahip olmuştur. Örneğin, antik dönemlerdeki gözlem evleri genellikle basit taş yapılar veya platformlar olarak inşa edilmiştir. Orta Çağ’da, İslam dünyasında gözlem evleri genellikle karmaşık geometrik tasarımlara ve estetik detaylara sahip binalar olarak bilinir (Singleton 2004; 465-482). Modern gözlem evleri ise genellikle işlevselliği ön planda tutan, gözlemlerin doğruluğunu ve hassasiyetini artırmak için özel olarak tasarlanmış yapılar olarak karşımıza çıkar. Bu tür gözlem evleri, genellikle yalıtılmış alanlar, dengeli ısıtma ve soğutma sistemleri, titreşim izolasyonu ve hassas teleskop montaj sistemleri gibi özelliklere sahip olabilmektedir (Evans 2012; 3-8).

Meteoroloji biliminin geçmişi günümüzden 3000 yıl öncesine gitmesine rağmen asıl önemini Birinci Dünya Savaşından itibaren kazanmıştır (URL 4). Bu dönemden itibaren modern anlamda meteorolojik olayların incelendiği ve çeşitli uygulama alanlarına bölüdüğü ve bu uygulama alanlarına yönelik çeşitli laboratuvarların tasarlandığı bilinmektedir. Diğer bir söylemde zooloji alanına yönelik özel bir yapı olarak tasarlanmış laboratuvar tanımlaması da

yapılmaktadır.

Kentin tariflenmesinde anlatılan diğer bir yapıda sağlık odaları olarak tanımlanan sağlık binalarıdır. Bu yapıların varlığı ve hastalıkların tedavisinde kullanılan doğal tedavi yöntemlerine yönelik mimari düzenlemelerin tanımları modern yapı sistemlerini çağrıştırmaktadır.

“Bir de adına sağlık odaları dediğimiz odalarımız vardır; buralarda, çeşitli hastalıklara iyi geldiğini ve sağlığını korunmasına yardım ettiğini düşündüğümüz birtakım gazlar elde ederiz” (Bacon 1627/2013: 74)

Bu tanımlama, tarihsel bir bakış açısından 19. yüzyılda popüler hale gelen sağlık odalarını veya sağlık binalarını akla getiriyor gibi görünmektedir. Özellikle Avrupa’da ve Amerika’da, sağlık odaları veya sağlık binaları, mineral suları, termal banyoları veya özel gazların sağlık üzerinde olumlu etkileri olduğuna inanılan odalar olarak tasarlanmıştır. Bu tür binalar genellikle termal spa merkezleri veya sağlık tesisleri olarak bilinir ve insanların tedavi amacıyla veya genel sağlıklarını korumak için ziyaret ettikleri yerlerdir. Bu binaların mimarisi, sıklıkla doğal ışık, taze hava ve doğal manzaraların kullanımı gibi doğal unsurlara odaklanır. Ayrıca, binaların iç tasarımı, rahatlama, huzur ve tedaviyi teşvik etmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu tür odaların ve binaların tasarımında insan sağlığı ve refahını artırmaya yönelik özel mimari stratejiler ve unsurlar kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Tariflenen yapılardan biri de modern anlamda kullanılan optik mekanlar ve laboratuvarlarıdır. Bu mekanlar genellikle özel laboratuvarlar veya araştırma merkezleri olarak kullanılır. Optik mekanların tarihi, insanların ışığın doğasını anlamak ve optik alanında ilerleme kaydetmek amacıyla uzun bir süre önceye dayanmaktadır (Jeff. 2023).

“Ayrıca optik evlerimiz de bulunmaktadır; buralarda renkler alanında yaygın deneyler yaparız. Saydam ve renksiz cisimlerden tek tek renkleri elde ederiz, ama bunlar değerli taşlar ve prizmaların

yaydığı gökkuşağı renkleri değil de yalın, kalıcı, temel renklerdir” (Bacon 1627/2013: 79)  
 “Sizin bilmediğiniz, çoğu da harika bir görünüme sahip taşlarımız, çeşit çeşit kristallerimiz ve camlarımız var. Bunlardan bir kısmı camlaştırılmış metallerdir ve bu metaller arasında sizin cam yapmakta kullandıklarınızdan farklı metaller bulunmaktadır” (Bacon 1627/2013: 80)

Tarihsel olarak, optik mekanların mimari tasarımları, genellikle bu mekanların kullanım amacına ve dönemin bilimsel teknolojik gereksinimlerine bağlı olarak değişmiştir. Örneğin, antik çağlarda, optik mekanlar genellikle basit laboratuvarlar veya çalışma alanları olarak kullanılmış olabilir. Orta Çağ, Rönesans ve modern dönemde ise optik mekanların mimari

“Her türlü sesi ortaya çıkardığımız ve yayılımını incelediğimiz ses evlerimizden de söz etmeliyiz” (Bacon 1627/2013: 80)

Bu laboratuvarlar, genellikle ses yalıtımı, sesin yayılımı, rezonans ve yankı gibi sesin farklı özelliklerini incelemek ve anlamak için tasarlanmış özel odalardan oluşmaktadır. Bu odalar, genellikle özel ses yalıtımı ve akustik panellerle donatılmış olup, sesin dalgalarını ve özelliklerini incelemek için özel cihazlar ve ekipmanlar içermektedir. Bu mekanların tasarımında ve malzeme kullanımında özellikle endüstri devrimi sonrası gelişen teknolojik ilerlemelerin etkisi bilinmektedir (Smith, 2017;123-135).

**Tablo 3.** Francis Bacon'nın (1627/2013) Eserindeki Mimari Söylemler

YENİ ATLANTİS (1627)	
Mimari Söylemler	Yansımalar
Tuğla ve cam kullanım söylemi	Yalıtım amaçlı camın geliştirilmesi, tuğla malzemenin kullanımda modern gelişmeler
Mekânsal organizasyon olarak salon kullanım söylemi	Konferans salonu, seminer odası vb. mekanların organizasyonu ve kullanımındaki gelişmeler
Gözlem evi mekânı tasarım söylemi	Modern gözlem evi ve laboratuvar alanlarının tasarımı ve gelişimi
Sağlık odaları kullanım ve söylemi	Modern sağlık odaları, sağlık binaları olarak termal spa merkezleri ve sağlık tesislerinin gelişimi
Optik evi mekânı tasarım söylemi	Modern optik laboratuvarı ve optik mekanların tasarımı ve malzemenin gelişimi
Ses evi tasarımı ve kullanım söylemi	Modern dönem akustik laboratuvar ve malzemenin kullanımındaki teknolojik gelişmeler



tasarımları, o dönemin estetik ve teknolojik trendlerine bağlı olarak değişiklik göstermiştir (Joseph, 1995).

Eserde tanımlanan yapılardan biri de ses evleri olarak anlatılan akustik laboratuvar mekanlarıdır. Bu tür laboratuvarlar, ses mühendisliği, mimari akustik, müzik araştırmaları ve diğer ses odaklı disiplinlerde kullanılmaktadır.

#### 4. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Klasik ütopyalarda tasarım; ütöpik ya da ütöpik olmayan ileriye dönük fikirleri içermektedir. Böylece mimarlık; bugünle ilişki kurarak, geleceğin doğasını sorgulayarak ve farklılıklarını ortaya koyarak geleceğe açılmaktadır. Ütopyaların gerçek olasılığı genellikle mimari çerçeveler ve mimari öğeler gerektirmektedir, çünkü ütopya ve

mimarlık bir dönüşüm biçimi olmasına rağmen büyük ölçüde bireylerin ve grupların uygun alanlara nasıl sahip olabileceklerini düşünme meselesidir. Ütopyaların mimari tasarımları ve malzeme kullanımları, mimarlık alanında hala referans noktası olarak kabul edilmekte ve gelecekte de bu rolü oynamaya devam etmesi beklenmektedir.

Çalışmamızda, Thomas More'un "Ütopya" (1516), Francis Bacon'ın "Yeni Atlantis" (1627) ve Tommaso Campanella'nın "Güneş Ülkesi" (1623) eserlerindeki mimari söylemler analiz edilmiş ve bu söylemlerin modern dönemlere olan etkileri incelenmiştir. Yapılan analizler, bu klasik ütopyaların mimari tasarımlarının, eserlerin yazım yıllarından modern dönemlerde nasıl etki yarattığını ve uygulanmaya çalışıldığını göstermektedir. Thomas More'un "Ütopya (1516)" eserindeki mimari söylemler olarak geniş açıklık geçebilen taş köprü sistemi, cam kullanım söylemi, yalıtım amaçlı malzeme kullanım söylemi ve hafif kapı sistemlerinin tasarımları çağdaş dönem olarak nitelendirdiğimiz 19. Yüzyılın başlarından itibaren geliştirilen ve kullanılan mimari söylemler olarak öne

çıkılmaktadır.

İncelenen eserlerden biri olan Tommaso Campanella'nın "Güneş Ülkesi (1623)" eserinde ise modern dönem ile birlikte kullanılan ve geliştirilen mimari söylemler; hafif kapı sistemleri, yapı duvar yapımındaki ileri teknoloji ve mermer malzemenin kaplama malzemesi olarak kullanımı, kubbe tasarımındaki modern geometrik biçimlerin kullanımı, konferans salonu organizasyon şeması ve mobilya yerleşimindeki ilerlemeler, ses yalıtımı amaçlı malzemenin gelişimi ve mimari yapıların aydınlatmasında ileri bir teknoloji olarak sürdürülebilir tasarım prensiplerinin kullanımı eserin yazıldığı tarih olarak çağımızın çok ilerisindeki mimari söylemlerdir.

İncelenen diğer bir eser olarak Francis Bacon'nun "Yeni Atlantis (1627)" eserinde de diğer klasik eserlerdeki benzer mimari söylemler tespit edilmiştir. Özellikle tuğla malzemenin gelişimi, ses evi, gözlem evi, sağlık odaları ve optik evleri gibi tanımlanan yapıların tasarım açıklamaları, sanayi devrimi sonrası gelişen teknolojik ilerleme ile inşa edilen yapı sistemi tasarımlarını göstermektedir.

**Tablo 4.** Klasik Ütopyaların Mimari Söylemlerindeki Benzerlikler ve Farklılıklar

Ütopya (1516) Güneş Ülkesi (1643)	Ütopya (1516) Yeni Atlantis (1627)	Güneş Ülkesi (1643) Yeni Atlantis (1627)
Hafif kapı tasarım söylemi	Yalıtım amaçlı cam malzeme kullanım söylemi	Mekânsal organizasyon olarak salon kullanım söylemi
Yalıtım amaçlı cam malzeme kullanım söylemi	Yalıtım amaçlı malzeme kullanım söylemi	Yalıtım amaçlı malzeme kullanım söylemi

İncelenen klasik ütopyalarda mimari anlamda tespit edilen mimari söylemlerde benzerlikler görülmektedir. Thomas More'un "Ütopya (1516)" ve Tommaso Campanella'nın "Güneş Ülkesi (1623)" eserlerinde modern dönem de geliştirilen hafif kapı sistemi tasarımlarına yönelik söylemler yer almaktadır. İki eserdeki diğer bir söylemde yalıtım amaçlı cam malzemenin kullanımında modern dönem cam malzeme gelişiminin vurgulanmasıdır. Thomas More'un "Ütopya (1516)" ve Francis Bacon "Yeni Atlantis (1627)" eserlerinde de cam malzemenin kullanımı ve yalıtım

amaçlı geliştirilen malzeme kullanım söylemlerinde benzerlikler bulunmaktadır.

Tommaso Campanella'nın "Güneş Ülkesi (1623)" ve Francis Bacon'nun "Yeni Atlantis (1627)" eserlerinde de modern dönem konferans salonu kullanımı ve yalıtım amaçlı teknolojik malzemelerin kullanımındaki söylemler benzer ifade biçimlerini yansıtmaktadır. Bu eserlerin yayım yılı referans alındığında "Ütopya (1516)" eseri ile Yeni Atlantis (1627) ve "Güneş Ülkesi (1623) eserleri arasında yaklaşık bir asırlık bir dönem bulunmaktadır. Bu doğrultuda eserlerin birbirinden etkilenebileceği gibi geleceğin

mimari hayallerini de yön verdiği söylenebilir bir durumdur.

Ütopyaların mimari söylemleri, sadece teorik yaklaşımlar olarak kalmayıp, manifesto niteliği taşıyan pratik öneriler de sunmaktadır. Bu bağlamda, klasik ütopyaların mimari tasarımlarında yer alan idealler, günümüz mimarları için yol gösterici ilkeler olmuştur. Özellikle sosyal adalet, sürdürülebilirlik ve yenilikçi teknoloji kullanımı gibi konular, bu ütopyacı söylemlerden etkilenmiştir. Ütopyaların sunduğu vizyoner yaklaşımlar hem teorik hem de pratik düzeyde manifesto niteliği taşımaktadır. Bu manifesto niteliği, ütopyaların sadece edebi eserler olarak kalmadığını, aynı zamanda mimari düşüncenin ve uygulamanın da şekillendirilmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, ütopyaların mimarlık disiplinine olan etkilerini anlamak ve bu etkileşimi daha derinlemesine irdelemek açısından önemli bir adım teşkil etmektedir. Ütopyaların mimari söylemlerinin günümüz ve gelecekteki mimari uygulamalara olan etkilerini daha fazla araştırmak, bu alanın gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Ütopyalarda eleştirel bir mimari bakış açısına yer verildiği sürece, geleceğin öncü ütopik kurgularında da mimari söylemlerin var olacağı ve çağa yön vereceği söylenebilir bir gerçektir. Bu kapsamda tarih boyunca mimari üretimi tetikleyen ütopyalar, mimarlara her zaman yeni ufuklar açmış, içinde bulunduğu durumdan memnun olmayan mimarlara çözüm önerileri sunmuş ve mimarlığı salt yapı olarak değil, mimariyi oluşturan tüm üretimler bağlamında düşündürmüş ve düşündürmektedir.

### Bilgilendirme

Bu makale Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yürütülen MİM7019 Mimarlık, Teknoloji ve Modernleşme dersi kapsamında üretilmiştir.

### Kaynaklar

- Akdemir, M., 2016. Düşün Felsefesi Ütopyalar (1.bs.). *Sentez Yayıncılık*, İstanbul. 14-15.
- Akkoyun, T., 2016. Ütopya / Distopya Batı ve Türk Romanlarından Örneklerle Bir Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışması (1. bs.). *Kurgu Kültür Merkezi Yayınları*. Ankara.
- Alkan, A. ve Duru, B. 2002. "20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce", 20. Yüzyıl Kenti, Der. ve Çev. Ayten Alkan, Bülent Duru, *İmge Yayınevi*, Ankara, s.7-25.
- Arslan, M. A. ve Aktaş, M. 2018. İnşaat Sektöründe Kullanılan Yalıtım Malzemelerinin Isı ve Ses Yalıtımı Açısından Değerlendirilmesi. *Politeknik Dergisi*, 21(2), 299-320. <https://doi.org/10.2339/politeknik.407257>
- Ayat, M., Malikah and Kang, C.W. 2021. "Effects of the covid-19 pandemic on the construction sector: a systemized review", *Engineering, Construction and Architectural Management*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print, doi: 10.1108/ECAM-08-2021-0704.
- Bacon, F., 2013. Yeni Atlantis. (Çev.: Cenk Saraçoğlu). Bs. Yay. Bs. Dağ. Org. San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul. (Orijinal Yayın Tarihi 1627)
- Berg, B. L., and Lune, H. 2015. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (Çev. H. Aydın). *Eğitim Yayınevi*, Konya.
- Bezel, N., 1984. Yeryüzü Cennetleri Kurmak (Ütopyalar) (1. Baskı). *Say Yayınları*, İstanbul.
- Campanella, T., 2016. Güneş Ülkesi (4.Baskı). (Çev.: Selahattin Bağdatlı). *Sosyal Yayınlar*. İstanbul. (Orijinal Yayın Tarihi 1643)
- Demiralp, O., 2004. Yok Böyle Bir Ülke. *Kitap-İtk*, Ekim (76), 66-67.
- Demirarslan, D., 2020. Geçmişten geleceğe doğru bir geçiş: Kapılar. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(53), 1219-1243. <https://doi.org/10.26450/jshsr.1879>
- Demirkan, M., 2000, Ütopya Masalı, *Yapı Dergisi*, S.228, 53-61.
- Duman Yüksel, Ü. 2012. Antikçağdan Günümüze Kent Ütopyaları. *İdealkent*, 3(5), 8-37.
- Ertan, K. A., 2012. Ütopya Tasarımlarında Kent. *İdealkent*, 3(5), 38-67. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/36638/417085>
- Evans, D. S., 2012. Observatory design and construction, past and present. *Proceedings of the International Astronomical Union*, Volume 8, Issue S293, Pages 3-8.
- Gardner, J. 2020. The Louvre: The Many Lives of the World's Most Famous Museum. Atlantic Books, pp. 35.
- Gutierrez, M. P. 2007. "Making a Place for Pleasure in Early Modern Conference Rooms." *The Journal of Modern History*, 79(1), 57-88.
- Hsieh, H.F. and Shannon, S.E. 2005, "Three approaches to qualitative content analysis", *Qualitative Health Research*, Vol. 15 No. 9, pp. 1277-1288.
- Jameson, F. 2005. *Archaeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*. Verso.
- Jeff, H., 2023. Optics: History and Origin of Optics. *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/science/optics/History-and-origin-of-optics>. (Erişim Tarihi: 17.05.2022)
- Joseph G. W., 1995. A History of Optics: From Greek Antiquity to the Nineteenth Century. *University*

- of Arizona Press.
- Kavraz, M., 2019. Geçmişten Günümüze Konferans/ Toplantı Salonları ve Bayburt Üniversitesi Örneğinde Konferans Salonlarında Akustik Tasarım. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 4(1), 9-22. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/yalvac/issue/50746/591087>
- Kırcı, N., 2004. 20. Yüzyıl Mimarlığı. *Nobel Yayıncılık*, İstanbul.
- Kumar, K., 2005. Ütopyacılık. A. Somel, Çev. *İmge Kitabevi*, Ankara.
- Kurkjian, R., and Prindle, M. 1998. *Acoustic Design Innovations*. Wiley.
- Levitas, R. 2011. *The Concept of Utopia*. Peter Lang.
- Lokman Hakim, İ. 2007. An evaluation of bioclimatic high rise office buildings in a tropical climate: energy consumption and users' satisfaction in selected office buildings in Malaysia. Doctoral thesis, University of Liverpool.
- MacDonald, W. L. 1976. "The Pantheon: Design, Meaning, and Progeny." *Art Bulletin*, 58(1), 1-33.
- Mansourian P. and Hemmasi A., 2017. A Review on Soundproofing Materials for Noise Control in Buildings and Environment.
- Metin, O. ve Ünal, Ş. 2022. İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- Meyer, K. H., 2016. "Electricity before Edison".
- Millard, R. A., 2003. Electrical and Electronics Heritage.
- More, T., 2000. Utopia (1516), Çev. Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol, *Cem Yayınevi*, İstanbul. (Orijinal Yayın Tarihi 1516)
- Özden, H. Ö., 2011. Bir İnanç ve Kültür Takipçisi Yahya Kemal (2. bs.). *Ötügen Neşriyat A.Ş.* Ankara.
- Pehlivan, M. 2019. Francis Bacon'ın Ortaya Koyduğu Hakikat Ölçüsü ve Bilgi Kaynağı Çerçevesinde Yenidünya İnsanı Sorunsalının Çözümü. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi* (2), 10-17. <https://doi.org/10.46236/jovosst.630811>
- Pinder, D. 2005. *Visions of the City: Utopianism, Power and Politics in Twentieth-Century Urbanism*. Routledge.
- Riot-Sarcey, M., Bouchet, T. and Picon, A., 2002. Ütopyalar Sözlüğü. Turhan Ilgaz Çev. 2003. *Sel Yayıncılık*. İstanbul.
- Russell, B., 1997. Batı felsefesi Tarihi (1961), Çev: Muammer Sencer, *Say Yayınları*, İstanbul, 22-23.
- Sargent, L. T. 2010. *Utopianism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Singleton, A. J., 2004. The Architecture of Modern Astronomy: A Historical Overview. *Vistas in Astronomy*, Volume 48, Issue 4, Pages 465-482.
- Smith, J., 2017. Acoustic Design in Modern Architecture. *Journal of Architectural Acoustics*, vol. 25, no. 3, 2017, pp. 123-135.
- Stalder, L., 2009. Turning Architecture Inside out: Revolving Doors and Other Threshold Devices. *Journal of Design History*, 22(1), 69-77. <https://doi.org/10.1093/jdh/epn047>
- Tanilli, S., 2011. Uygurluk tarihi (27. baskı). *Cumhuriyet Kitapları*, 11.
- Timuçin, A., 1994. Felsefe Sözlüğü. *BDS Yayınları*.
- Topçu, A., 2006. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2006-2014, <http://mmf2.ogu.edu.tr/atopcu>. (Erişim Tarihi: 17.05.2022).
- URL 1: <http://pukad.org/2011/04/12/pencerenin-camin-tarihcesi-pencerenin-onemi/>. (Erişim Tarihi: 17.05.2022)
- URL 2: <https://www.yeditepemaden.com/tr/blog/tarihten-gunumuze-mermer-mucizesi>. (Erişim Tarihi: 17.05.2022)
- URL 3: Jeodezik Kubbe. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Jeodezik\\_kubbe](https://tr.wikipedia.org/wiki/Jeodezik_kubbe) (Erişim Tarihi: 17.05.2024)
- URL 4: Meteoroloji. [https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/3475/mod\\_resource/content/0/meteoroloji\\_1\\_ASA.pdf](https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/3475/mod_resource/content/0/meteoroloji_1_ASA.pdf). (Erişim Tarihi: 17.05.2022)
- Uyanık, S. 2011. Osmanlı-Türk anlatılarında bilime yönelişin mantığı ve gelecek tasarıları (19 yüzyıl sonu ve erken 20 yüzyıl). Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Uyanık, S. 2013. Osmanlı bilim kurgusu: fennî edebiyat. *İletişim Yayınları*.
- Vale, R. and Vale B., 2000. The New Autonomous House, *Thames and Hudson*, London, 43-47.
- Vliet, C. M. B. V. and Strömberg, J. O., 2019. Thermoelectrics: From History, a Glimpse into the Future.
- Yusufoğlu, C. 2019. 19. ve 20. Yüzyıl Ütopyalarının Mimari Kavramlar Üzerinden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yücel, A. 1990. Önsöz. U. Conrads içinde, 20.Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar. *Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları*. Ankara.